WERINON

UITGAVE VAN DE

HISTORISCHE KRING • NEDERHORST DEN BERG

MAART 2011 • NR 77

Historische Kring Nederhorst den Berg

Bestuur	**Voorzitter**	J.E. Jansen, Dammerweg 15E 1394 GJ NdB, tel. 0294-254152
	Vice-voorzitter	H.J. Veldhuisen, J. van Ruysdaelstraat 1 1394 GH NdB, tel. 0294-253231
	Secretaris	A.M.E. Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel. 0294-251804
	Penningmeester	C. Schoordijk- Snoek, Vincent van Goghstraat 6 1394 EC NdB, tel. 0294-253119
	Ledenadministratie	M. Overmars, Turfstekerslaan 4 1394 KZ NdB, tel. 0294-254643
	Leden	J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
		B.J.M. Hageman, Veenderij 32 1394LB NdB, tel. 0294-253404
Redactie		G.J.M. Baar, Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 0294-254368
		T. Griffioen, Kuijerpad 6 1394 DA NdB, tel. 0294-254106
		J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
Computerassistentie		Theo van der Zee, Voorstraat 25 1394 CT NdB, tel. 0294-254515
Ontwerp omslag		Piet Griffioen
Lidmaatschap		€ 15,--- per jaar, incl. Werinon, excl. de verzendkosten van Werinon! bankreknr. 32.82.24.138 RABOBANK Nederhorst den Berg
Informatie en Documentatie		Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur Sociaal Cultureel Centrum "SPOT", Blijklaan 1, Nederhorst den Berg
E – mail: HKNdB		hkndb@hetnet.nl
E – mail: Redactie		werinon@historischekring.nl
Internetadres		www.historischekring.nl

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Nederhorst den Berg

Historische Kring

maart 2011, nummer 77

jaargang 21

opgericht januari 1988

Inhoud

Mededelingen en Berichten		2
Uit het foto-archief: Wasserij Vecht en Dijk		7
Van de kaart: Polderhuis	*Ruud Verkaik*	8
Boek-en-Berg: Dit zijn wij.	*Jan Baar*	11
Ome Gerrit en Tante Mie	*Jan Portengen*	15
Het leven op het fort Hinderdam	*Jan Baar*	17
Het vensterglas uit de Willibrordkerk	*Anton T.E. Cruysheer*	20
Het lot van voetvolk door de eeuwen heen	*Gerard Baar*	25

Foto omslag

Polderhuis, Meerhoekweg 2, 4, 6 (1982).

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

PROGRAMMA 2011

- **Vrijdag 8 april**

Lezing: De geschiedenis van de Nederlandse kinder- en jeugdliteratuur tot ca 1960 door Frits Booy uit Baarn.
Kinderboeken hangen nauw samen met zowel opvoedkunde en kijk op de maatschappij als met voortschrijdende druk- en illustratietechniek. Veel boeken zijn klassiek geworden in de zin van blijvend en waardevol. U zult veel oude bekenden tegenkomen: Dik Trom, Bolke de Beer, Ot en Sien, Flipje, Pinkeltje, Piggelmee, Abeltje, e.v.a. Originele en bekende boeken kunnen ingekeken worden en de heer Booy kan ongetwijfeld iets vertellen over oude boekjes en boeken die u van huis meegenomen heeft.

- **Donderdag 9 juni**

Excursie kasteel Nijenrode in Breukelen, aanvang 19.00 uur (op inschrijving).

- **Vrijdag 11 november**

Lezing Industrieel Erfgoed VOC door ons dorpsgenoot de heer Ton Kuijs.

Lezingen vinden plaats in de Bergplaats, Kerkstraat.
Meer informatie is te lezen in 'De Brug', de regionale bladen en op onze site www.historischekring@hetnet.nl.

CONTRIBUTIE

Wilt u het bedrag van uw lidmaatschap van de HKNdB voor het jaar 2011 middels bijgaande acceptgiro aan ons overmaken? Bij voorbaat onze dank!

SCHRIJVERS IN WERINON

De redactie van Werinon is op zoek naar schrijvers voor Werinon.
Iedereen die in ons blad iets wil schrijven maar tot op heden er nog niet aan toe is gekomen of "denken ach dat is toch niets", neem contact met ons op. We geven graag advies en helpen u indien nodig!

SCHENKINGEN

Van W. van Deutekom:
Gegevens/documenten van B.A.Ph. Baron van Harinxma thoe Slooten, burgemeester van Nederhorst den Berg.
Demografische gegevens NdB 1939.

Rapport Verbetering toestand minder gesitueerden, 1942.

Van H. Blom-Pouw:
Kleerhanger van Stoomververij en chemische wasserij' Vecht en Dijk, NdB tel. 268.
Onderzetter 'De Bleeker' Vecht en Dijk 1869.
Papierenzak VeGe. Uw hulp in de huishouding.

De kruidenierswinkel 'De Spar' van Besamusca (voorheen Haazen) op de hoek van de Brugstraat en de Voorstraat omstreeks 1958. Aan de muur hangt een chocoladerepenautomaat van Van Houten. Nu is Kroon Tweewielers in het pand gevestigd. Op de voorgrond links Jan Vrijhoef van de Slotlaan en rechts Jan Pouw, brugwachter. (Herkomst, Marja Besamusca).

Van N.N.:
Stempel met opschrift '40 jaar - Nederhorst den Berg sept. 1981'.
Foto jacht in NdB.
Proefschrift van Remco Franssen.
Jachtakte en vergunning.

H. Uden Masman. De Vechtstreek van Utrecht tot Muiden, 1948/1974/1978 – G. Baar.
Ontwerptekening Slachtlokaal H.H. Martens, Brugstraat, 1911 – Th. Veenman.
Glas RKSV VBO, handbal – R. Sirre.
Foto's VV Avance / SC Nederhorst – A. van Huisstede.
Foto's RKSV VBO / SC Nederhorst – Erven G. van Benschop.
Opbergcassette voor dia's – H. Tesink.

De Herenweg gezien in de richting van Ankeveen omstreeks 1940. De Herenweg is de oudste weg vanuit 't Gooi naar de venen en de Vecht. In de 18e eeuw kreeg de weg de naam De Papenmeent, omdat de katholieken (papen) uit Kortenhoef over deze weg naar de statiekerk van Ankeveen gingen. Rechts loopt de Dorpsweg naar het dorp Ankeveen, sinds 1966 Stichts End geheten. Op de hoek staat het sluishuis. Links ligt de Wipbrug, die toegang gaf tot de Horstermeer. De brug werd in 1946 afgebroken.
(Herkomst, G. Stoker- Strijbis).

RK PAROCHIE 200 JAAR

In september a.s. bestaat de RK parochie H. Maria Hemelvaart 200 jaar. Aan dit historische feit willen wij aandacht schenken door het samenstellen van een speciaal nummer van Werinon, dat begin september zal verschijnen. Als u nog bijzondere foto's of documentatie heeft die misschien gebruikt kunnen worden, horen wij dat graag van u.
Deze uitgave houdt ook in dat de Werinon van juni de laatste reguliere uitgave van 2011 zal zijn. Het decembernummer komt te vervallen.

FIETSEN MET DE CANON 'TUSSEN VECHT EN EEM'

Binnenkort verschijnt een fietskaart waarop alle interessante plaatsen die vermeld en besproken worden in de prachtige canon van TVE staan aangegeven. Met behulp van deze kaart kunnen de bezienswaardigheden gemakkelijk gevonden worden. Het fietsknooppuntennetwerk is ingetekend, waardoor het plannen van een route nog simpeler wordt. De verkoopprijs bedraagt € 5,95.

LITERATUUR

Dit zijn wij. Ineke Strouken, Nederlands Centrum voor Volkscultuur. De 100 belangrijkste tradities in Nederland, 2010. *(In de bibliotheek aanwezig)*

Kind in de oorlog. Joke van Grootheest / Gert-Jan van Rijn, 2010.

Erfgoed van de oorlog. Ministerie van VWS. Herinneringen aan WO II. Erfgoedmateriaal toegankelijk gemaakt voor een breed publiek, 2010.

Dit boek geeft een overzicht van het historisch materiaal uit de Tweede Wereldoorlog. Wat de oorlogsgeneratie heeft meegemaakt is zo goed mogelijk gedocumenteerd en toegankelijk gemaakt. Niet alleen de bekende thema's, maar ook regionale en lokale gebeurtenissen.

Zeer de moeite waard. (In de bibliotheek aanwezig).

Onheilstij. De laatste jaren van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Leendert van der Valk.

De Snip. Ruud Gortzak. In: TVE dec.2010. *Een herinnering aan de Jeugdherberg aan de Sniplaan in de Horstermeer.*

Het Hilversums Kanaal. Themanummer Albertus Perk, Hilversum 2010/4.

Vuurwerk in de kas. Orchideeenkwekerij Klinge. In: Groene Hart Leven, december 2010.

Moet kunnen. Herman Pleij. Een kleine mentaliteitsgeschiedenis van de Nederlander.

De geschiedenis van de Gooise Boer oftewel het cafe van Ome Ko. Bas van Diest. In: Villa Amuda HK Stad Muiden.

Het belang van gemeentelijke monumenten. In: GM winter 2010.

EXPOSITIES

De historische ontwikkeling van vissen. Geologisch museum Hofland, Laren.

Wie niet weg is, is gezien. Joods Nederland na 1945. Joods Historisch Museum, Amsterdam.

De onsterfelijke Alexander de Grote. Hermitage, Amsterdam.

Liefde in oorlogstijd. Verzetsmuseum, Amsterdam.

KOPIJ voor het volgend nummer van Werinon vóór 15 april 2011 bij de redactie of e-mail werinon@historischekring.nl

SURFEN OP HET WEB

Een onuitputtelijke bron van informatie op allerlei gebied en zeker wat betreft de historie is het Wereld Wijde Web. Misschien brengen onderstaande tips u weer wat verder.

Op *www.nos.nl/dossiers* kunt u alle jaaroverzichten van de NTS/NOS bekijken. Een schat van informatie ligt open.

Op de site van de *Koninklijke Bibliotheek* vindt u de belangrijkste kranten van 1618 tot 1995, een selectie van landelijke, regionale en lokale kranten.

Honderden uren film met beelden van Nederland uit de jaren dertig en veertig zijn te vinden op *'oorloginblik.nl'*. De filmpjes zijn gemaakt door amateurs en door professionele filmers. Ook beelden van het dagelijks leven uit de oorlog zijn te zien uit films die gewoon bij mensen thuis in oude filmblikken op zolder werden gevonden.

Alles over de Stichting Tussen Vecht en Eem kunt u lezen op *tussenvechteneem.nl*. TVE geeft onder andere het regionale tijdschrift Tussen Vecht en Eem uit. Hierin verschijnen ook artikelen die betrekking hebben op Nederhorst den Berg.

Historisch onderzoek kan beginnen op *archieven.nl.*

Liefst 62 archiefdiensten bieden online eenvoudig en overzichtelijk meer dan 19.000.000 beschrijvingen van archiefstukken

En natuurlijk: *gooienvechthistorisch.nl,* waar u terecht kunt voor de Gooise archieven, musea, een selectie uit regionale kranten en nog veel meer. Beslist de moeite waard!

Nieuw! Oneindig Noord-Holland. Verborgen verhalen.

Op *www.oneindignoordholland.nl* kunt u alles te weten komen over wat er de komende maanden in Noord-Holland te beleven is. Voor een breed publiek wordt het cultureel erfgoed van onze provincie toegankelijk gemaakt.

Alle technische hulpmiddelen zoals 1-pod, QR-routes, smartphone en 'apps' voor de mobiele telefoon worden aangewend om zoveel mogelijk mensen op allerlei manieren te bereiken. Maar gewoon naar een museum gaan of een historische stadswandeling maken kan natuurlijk ook.

De Volkskrant is gestopt met *vkgeschiedenis.nl.* U kunt er dus niet meer terecht voor allerlei aankondigingen van historische verenigingen.

UIT HET FOTO-ARCHIEF

Wasserij Vecht en Dijk.
Groepsfoto van directie en personeel van wasserij 'Vecht en Dijk' aan de Dammerweg, poserend op de kade van de Reevaart tegenover Dammerweg 102, rond 1953.
De blekerij/wasserij werd in 1869 gesticht door Christianus Hageman. In 1883 werd er een stoommachine geplaatst. Later kwam er ook een chemische afdeling en een ververij. Vecht en Dijk werd een van de toonaangevende bedrijven in Nederhorst den Berg. In december 1999 kwam er een eind aan het bedrijf. Sinds 2008 staat er het bedrijfsverzamelgebouw Hage-Veld.

Achterste rij van links naar rechts: Joop Pouw Hzn., Willem van Heusden, Kees Hageman (directeur), Hofstra, Wim Klarenbeek, Jan Franssen, Wim Stuijver, Herman van der Molen, Chris Hageman (directeur), G. Wesseling,
Staand daarvoor: Jaap Dubelaar, Wim Bornhijm
Tweede rij zittend van links naar rechts: Jan Hagen, ... , Marie Scheepmaker, Ger Dubelaar-Hagen, G. van Rossum, Gien Hageman, Kees Hageman Chrzn.,
Voorste rij van links naar rechts: Joop Pouw Jzn., Lies van Benschop, Marie Pouw, M. Hofstra, Catrien Stanneveld, Truus Hageman, Alie Vrijhoef, Leny Pouw
Op de voorgrond: Jos Hageman, zoon van directeur Kees Hageman.
B. Franssen schonk de foto aan de HKNdB.

VAN DE KAART (foto op de omslag)

Ruud Verkaik

Het Polderhuis

Een foto van eind jaren zeventig toont ons een mooi pand met T kozijnen en een raamverdeling met daar bovenop een sierlijke rollaag. De mansardekap wordt onderbroken door een prachtig gemetselde boogkapel met toograam boven de vergaderruimte. Gebouwd in opdracht van het polderbestuur en in 1962 voor f 7000,- aangekocht door de gemeente.

Het bestuur van het Waterschap 'De Horstermeerpolder' besluit tot het bouwen van 2 dienstwoningen met daar tussenin een vergaderruimte onder één kap. Het terrein is gelegen nabij het stoomgemaal te Overmeer onder Sectie C nummer 37 aan de Meerlaan (nu Meerhoekweg). De aanbesteding van het geheel vindt plaats op donderdag 15 december 1910 des 's morgens om 11 uur in het café van G. van der Poel (nu de Herberg) te Overmeer. De uitbater van het café deed over het algemeen goede zaken met het polderbestuur, praktisch alle vergaderingen van de Horstermeerpolder in ontwikkeling vonden plaats in deze gelegenheid. De architect is Honders uit Nigtevecht, het geheel moet vóór 15 april 1911 opgeleverd worden. Bij overtreding van die datum treedt er een boeteclausule van f 3,- per dag in werking. Aannemer Korver mag het werk voor 3500 gulden uitvoeren. De vergunning van de gemeente was al in orde, zodat er de volgende dag al begonnen kon worden met de grondwerkzaamheden. Tijdens de bouw verzoekt machinist Nijland, die er waarschijnlijk gaat wonen, om enkele veranderingen. Zoals het vergroten van de keuken, waardoor het opkamertje komt te vervallen. De zolder wordt dan slaapgelegenheid wat volgens de architect niet hoeft te leiden tot meerkosten van het geheel. Gelijktijdig verzoekt de architect het bestuur om zijn honorarium te voldoen, zijnde 4% van de bouwsom, want hij beschikt niet meer over voldoende financiën. Het Polderhuis was lang het enige pand aan het eerste stuk van de latere Middenweg onder de huisnummers 2, 4 en 6. Aan de voorzijde lag het uitwateringskanaal van de Horstermeer (Rode Tocht), achter ruigt en griendbossen voor de hoepelbuigerij. Uitbreiding had Overmeer nog lang niet. Met recht droeg het de naam "Polderhuis", zoals het daar stond in de Meeruiterdijksepolder met zicht op de Blijkpolder en in het midden de vergaderruimte voor de Horstermeerpolder. Daar hield elke tweede zaterdag van de maand penningmeester Tijmen Bos van één tot twee uur zitting

om de belastingplichtigen gelegenheid te geven tot het betalen van de polderlasten.
Ruim vijftig jaar heeft de familie H. Roukens in de rechterzijde gewoond. Henk Roukens, chauffeur en grondwerker, trouwde in 1926 met Klasina de Jong, dochter van de kruidenier van Overmeer. Zij betrokken de vrijgekomen woning. In een woningrapport uit 1949 staat dat op de zolder een afgescheiden 2 persoonsslaapkamer is met een vierpansdakraam dat voor ventilatie zorgt. In de overige ruimte, die voorzien is van een schuifraam, slapen zes personen. De zolder boven de vergaderruimte wordt gebruikt voor droog- en bergplaats. Later is daar nog een slaapplaats gecreëerd. Mevrouw Roukens hield de vergaderruimte schoon en zorgde voor de koffie e.d. als het polderbestuur vergaderde. Aan de andere zijde woonde de familie Dijkstra, die drie slaapkamers op zolder hadden en waar één vierpansdakraam voor licht en lucht zorgde. De hygiënische omstandigheden waren wat de keuken en het toilet betreft erg primitief, iets van een badkamer of douche was niet aanwezig.

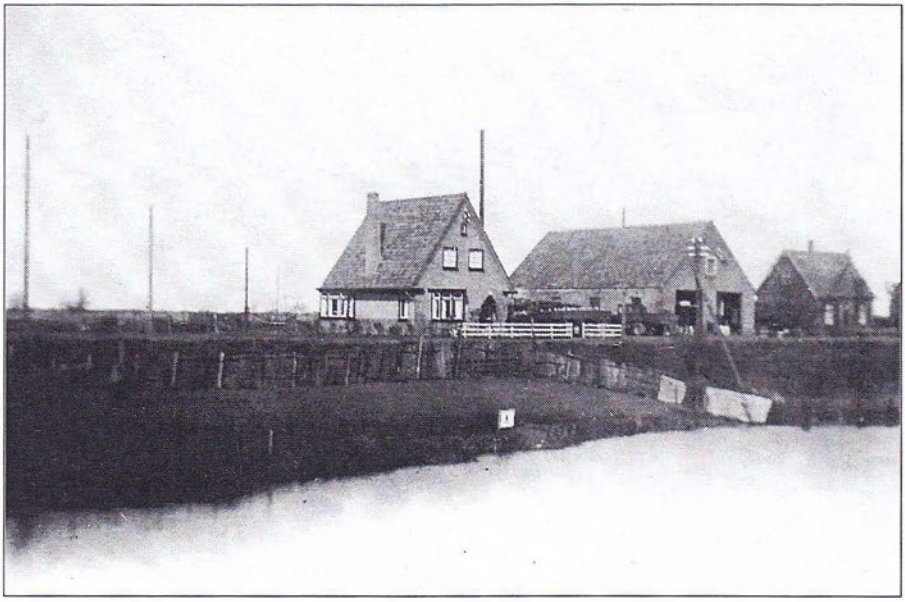

Uitzicht vanuit het Polderhuis op de Meerlaan en de Blijkpolder, ca 1927.
Op de voorgrond de Rooie Tocht oftewel de Drecht, het afvoerkanaal voor het polderwater naar het gemaal. Aan de overzijde de melkfabriek van de Gebroeders Venneman en het woonhuis van de familie Bernhard Venneman.

Na het vertrek van de familie Dijkstra kwam Gerrit van Benschop er te wonen. Zijn vrouw Jo was in het dorp een bekend kraamverzorgster, terwijl Gerrit jarenlang koster is geweest van de RK Kerk. Daarna was hij nog jarenlang gemeenteambtenaar. Zij hebben er gewoond tot het Polderhuis afgebroken werd. Na leegstand van de vergaderruimte, het bestuur ging elders vergaderen, komt na een paar eenvoudige aanpassingen mevrouw J.B. Simons er te wonen. In 1979 gaat mevrouw Roukens naar het bejaardenhuis, haar man verbleef inmiddels in verpleeghuis Hogewey te Weesp. Ook die ruimte wordt eenvoudig aangepast om het bewoonbaar te houden. De nieuwe bewoonster wordt mevrouw S. N. Lodewijkx, maar dat is maar voor een paar jaar.
In 1983 komt er een voorstel in de raad tot het onbewoonbaar verklaren van Meerhoekweg 12, 14 en 16. Het onderzoeksrapport liegt er niet om. Zowel de binnen- als de buitenmuren zijn vochtig tengevolge van verzakkingen. De vloeren in de eenvoudige douches zijn niet betegeld, waardoor ze scheuren. In het houtwerk zit houtworm en het dak vertoont ernstige lekkage. Al met al voldoen deze woningen niet meer aan de eisen des tijds en de bouwverordeningen.
Op 2 mei 1984 valt het doek voor dit karakteristieke pand. De slopershamer kan na de goedkeuring van de gemeenteraad zijn werk gaan doen. Niet lang daarna wordt de plek opgevuld met vier nieuwbouwwoningen.

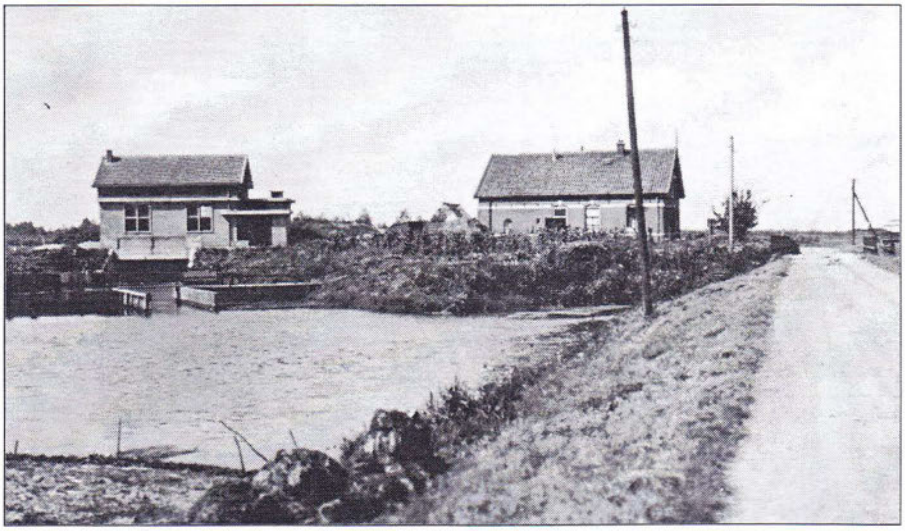

Links het poldergemaal van de Horstermeer, 1927. Richting Overmeer: rechts af.

BOEK-EN-BERG

DIT ZIJN WIJ. De 100 belangrijkste tradities van Nederland,
Ineke Strouken
Nederlands Centrum voor Volkscultuur (Uitgeverij Pharos, 2010).

Jan Baar

Alle tradities hebben een verhaal

Tradities spelen een belangrijke rol in het dagelijks leven van mensen en de samenleving. Ze horen bij onze cultuur, ze zijn van nu en van het verleden, ze laten zien waar wij vandaan komen, zeggen iets over wie wij zijn en maken duidelijk wat Nederlanders belangrijk vinden voor hun culturele identiteit.

Intocht van Sint Nicolaas in Nederhorst den Berg (1995). (Foto Jan Baar).

Op 1 november 2008 opende Koningin Beatrix op het Landgoed Zonnestraal in Hilversum het Jaar van de Tradities. Bij die gelegenheid maakte ze de 100 belangrijkste tradities in Nederland bekend. Deze lijst kwam tot stand door het invullen van een enquêteformulier Enige duizenden Nederlanders gaven antwoord op het verzoek:'Stuur ons uw tien

belangrijkste tradities met toelichting'. Het resultaat is niet echt een ranglijst, maar meer een gemiddelde. Niet iedere genoemde traditie is voor iedereen even belangrijk. Een biertje drinken (25) zal maar door een bepaalde groep als een zinvolle traditie gezien worden, evenals bijvoorbeeld de Mariaverering (61).
De 100 tradities krijgen allemaal hun eigen verhaal, vergezeld van soms schitterende foto's.
Het zal niemand verbazen dat Sint Nicolaas onbetwist de lijst aanvoert, met de tradities rond Kerstmis als tweede. Koninginnedag, Oud en Nieuw en Pasen maken de top-5 vol.

Kerststal voor de RK kerk (2010). (Foto Jan Baar).

Veel gewone, alledaagse gewoontes en gebruiken krijgen enige aandacht. Misschien zal niet iedereen ze als zodanig herkennen. Wie zou er uit eigen beweging bij stilstaan dat hij een traditie in stand houdt, als hij of zij stamppot (12) eet, drop smikkelt (23), koffie met een koekje nuttigt (31) of naar het 8-uur journaal kijkt (100). Ook meer regionale en zelfs lokale

tradities hebben een plaats veroverd in de top-100: Limburgse vlaai (85), kaatsen (66), draaksteken (40), de Meidenmarkt van Schoorl (186) en de Passiespelen van Tegelen (84).
Traditie is het doorgeven van gewoonten en gebruiken, veel wordt overgenomen van ouders en grootouders en vervolgens naar eigen hand gezet. Sommige oude gebruiken veranderen, andere verdwijnen. En er ontstaan natuurlijk ook nieuwe gebruiken: Nieuwjaarsduiken, braderieën, shantymuziek (63), bermmonumenten (88), etc. en niet te vergeten de gewoonten en gebruiken van nieuwe Nederlanders waarvan er ook een aardig aantal een plaats op de lijst veroverd hebben: Naast Ramadan en Suikerfeest (14), het Surinaamse broodje Pom (53), het Offerfeest (60) en het hindoeïstische lentefeest Holi Pagwa (70) krijgen er nog zo'n vijf een notering.

Palmpasen op de Jozefschool (1999). (Foto Jan Baar)

Typische Gooi- en Vechtstreekgewoonten komen niet op de lijst voor. Ze zijn ook niet zo duidelijk aan te wijzen. Met enige goede wil zou alleen Sint Maarten (9) hier enigszins voor in aanmerking komen, maar dan als 'nieuwe' traditie, overgekomen vanuit Noord-Holland boven 't IJ. Het

Luilakvieren (11) kan beschouwd worden als een verloren gegane traditie in deze streken. Tot in de jaren zeventig heeft dit gebruik zich hier weten te handhaven.

Kinderen op versierde fietsen, op weg naar het Zorgcentrum (bejaardenhuis) De Kuijer op Koninginnedag, Nederhorst den Berg 1995.

Voor wie ook maar enigszins in deze materie geïnteresseerd is, is dit rijk geïllustreerde boek van 287 pagina's vol wetenswaardigheden en afbeeldingen een aanrader, haast een must.
Leden van de Historische Kring kunnen het boek bestellen voor de prijs van € 19,75 in plaats van de normale prijs van € 22,50.

Informatie hierover bij Jan Baar.

OME GERRIT EN TANTE MIE

Jan Portengen

Het meest schilderachtige huisje aan de Slotlaan was dat van Ome Gerrit Portengen en Tante Mie. Het was vlak onder en tegen de dijk aangebouwd en stak daar slechts weinig bovenuit. Het stond zo'n honderdvijftig meter voorbij ons huis.

Volgens mijn vader stond daar vroeger een watermolen waarvan zijn grootvader, ouwe Dirk Portengen de molenaar was. En was diens vader Gerrit niet eveneens watermolenaar? Het huisje stond bekend als de Horre. Wat ligt meer voor de hand dan daarbij aan de Hornmolen te denken? Voor ons een historisch plekje.

De Slotlaan aan de Reevaart.
In het derde huis van links was het woonhuis van de familie Portengen. Het huisje De Horre staat even verderop. In de verte is wasserij Vechtzicht zichtbaar.

Ome Gerrit van de Slotlaan was een zoon van ouwe Dirk, net als opa Bruin. Tante Mie kwam uit Diemen en was volgens ome Gerrit van de Dammerweg een nicht. Ze heette ook Portengen. Er waren geen kinderen.

Ome Gerrit verdiende zijn karige brood met allerlei losse landarbeid. Nimmer zou hij om werk vragen! "Als ze me nodig hebben kommen ze maar naar me toe".
Zijn goed onderhouden roeiboot lag voor het huis in de Vecht. Zorgvuldig afgemeerd aan een houten steiger. Daarmee bevoer hij de rivier, viste en scharrelde hier en daar wat drijfhout op voor de kachel. Dat wat eigenlijk de Reevaart heette en nu gedempt is om de landhonger van sommigen te bevredigen, noemden wij gewoon de Vecht.

Ook bij hen dronken we koffie na de kerk. Tante Mie met het kanten mutsje op en gekleed in het sterk ingesnoerde lange witte schort, opende dan voor ons de ballentrommel, bruine ballen die wij zelf mochten pakken. En waar ze geld vandaan haalden weet ik niet, maar op 1 januari stond het blikken busje klaar. Allen kregen wat.
Bij het opgroeien gingen we onderscheid maken: hen wensten we Veel Heil en Zegen!
Hun huisje is met de grond gelijk gemaakt. Hun spulletjes zijn verkocht onder vreemden.

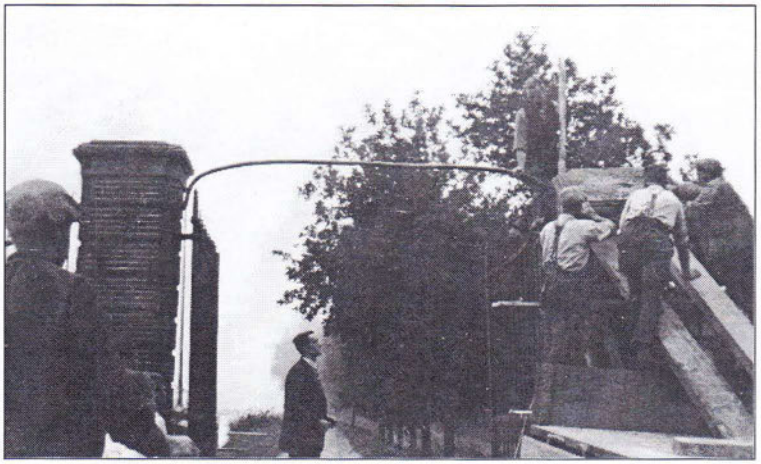

Ome Gerrit en tante Mie zijn misschien wel meer dan honderd keer per jaar door dit kasteelhek aan het begin van de Slotlaan gelopen om naar de Gereformeerde Kerk aan de Dammerweg te gaan.

Uit: Vecht - Krengen door Jan Portengen, Valkenburg, mei 1987.
Met zijn toestemming mogen we uit zijn boekwerkje, wanneer we willen, een hoofdstukje kiezen om in Werinon te publiceren. Bij deze onze dank.

HET LEVEN OP HET FORT HINDERDAM (1939 – 1940)

Herinneringen van Jan Prins

Jan Baar

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is voor het laatst als landsverdediging gebruikt in de Tweede Wereldoorlog. In 1939-1940 werd de Waterlinie tijdens de mobilisatie met manschappen bezet en zoveel mogelijk in gereedheid gebracht. Veel zaken, zoals bunkers, loopgraven en tankversperringen werden in allerijl aangelegd. Grote delen van de Waterlinie zijn in mei 1940 onder water gezet. Aan het eind van de oorlog werd het gebied door de Duitsers opnieuw geïnundeerd in een desperate poging de oprukkende geallieerde troepen tegen te houden.
Een aantal mensen met levendige en soms aangrijpende herinneringen aan de tijd dat zij verbleven in de Waterlinie zijn geïnterviewd, zodat hun verhalen bewaard blijven.

Fort Hinderdam, ca 1935.
Het fort diende voor de afsluiting van de Kees-Jan-Toonekade en voor het onder vuur houden van de beide Vechtoevers. In 1880 en 1934 werd het sterk gewijzigd. Het fort is thans vervallen en grotendeels overgegeven aan de natuur. Het is beperkt toegankelijk. In de boot veerman Aart Bon.

De verhalen zijn gebundeld in de uitgave:
'Getuigen verhalen. Ervaringen rond de Nieuwe Hollandse Waterlinie tijdens de Tweede Wereldoorlog'(2010).
De interviews zijn te zien op *www.youtube.com/hollandsewaterlinie.*
Het totale interview met Jan Prins duurt ongeveer 1 uur. Het is te zien bij de HKNdB.
Het Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie blijft op zoek naar verhalen over de Waterlinie: www.hollandsewaterlinie.nl
Ook verschenen: *Leendert van der Valk – Onheilstij. De laatste jaren van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.*

Ansichtkaart, mobilisatie 1939-1940.
'Op zaterdag werd traditioneel erwtensoep gegeten. .... Behalve de zaterdagse soep bestonden de meeste maaltijden uit het klassieke patroon van aardappelen, vlees en groenten. Naar verhouding was het aandeel van de aardappelen veel te groot. Dat gold echter ook voor het vlees, dat er in overvloed was. De soorten groenten varieerden naar gelang het seizoen. In de winter was er een ruim aanbod van boerenkool, zuurkool en spruiten. Sla, nu algemeen aangeprezen, was in die tijd onbe-kend. Vlees werd soms afgewisseld met vis. In plaats van verse vis werd ook wel stokvis gegeten. De vrijdag was naar traditie een vleesloze dag. Op die dag werd de man twee eieren gegeten. Een gewoonte was ook een sinaasappel de man, die op zaterdag werd ve-rstrekt.' (Hans Brand/Jan Brand De Hollandse Waterlinie, pag. 151).

Een van de geïnterviewden, Jan Prins (Nieuwendam,1911-2010), was van september 1939 tot mei 1940 gelegerd op Fort Hinderdam in verband met de mobilisatie. Hij vertelt over de mobilisatie, de reis naar Fort Hinderdam, het reilen en zeilen op het fort, over luchtafweergeschut waar niet mee geschoten mocht worden, enz.

'Wat de functie van het fort was heb ik nooit begrepen. Maar de mensen die daar het bevel voerden over dat fort, die wisten het zelf ook niet. Kijk,

we moesten loopgraven maken op dat fort. Dat was nog nooit vertoond, loopgraven maken op dat fort. Dat was nog nooit vertoond, loopgraven. Voor 1940 had je daar nooit van gehoord. Je was wel soldaat, maar wat een loopgraaf was? Nooit van gehoord. Maar goed, die loopgraven hebben we dan toch gegraven. Toen kwamen er een paar hoge heren de loopgraven keuren en die keurden alles af, er deugde niets van. Ze waren niet goed aangelegd, wisten wij veel. Met een schep gingen we gewoon een gat graven. En daar kroop je maar in.'

Schaatswedstrijden voor in Nederhorst den Berg gemobiliseerde soldaten .
Op de mooie, zonnige Nieuwjaarsdag van het nieuwe jaar 1940 gingen overal de banen open. Tot half februari zou het flink winteren. Op veel plaatsen werden wedstrijden voor de gemobiliseerde militairen georganiseerd.. De hardrijderij in Den Berg trok zowel van militaire als van burgerzijde veel belangstelling. De baan was in goede conditie en de strijd had een vlot verloop. (Jan Baar – Om het vriespunt, 2002).

'We waren daar met een man of tweehonderd soldaten. En niet alleen uit Noord-Holland. Er was ook een grote groep Friezen bij. Ze kwamen eigenlijk uit het hele land.'

'Ik had een goede band met de kok, dat was op de eerste plaats belangrijk. Die man moest men in ere houden. Want als ik weer eens honger had, ging ik naar die kok en dan zei ik: Heb je nog wat eten voor me? En dan zei hij: Jan, ik zal eens even in de kist kijken. En dan liep hij naar een hele grote kist toe en kreeg ik weer wat plakjes roomboter.'

HET VENSTERGLAS UIT DE WILLIBRORDKERK

Anton T.E. Cruysheer

Eerder schreef ik over 'De archeologie van de Willibrordkerk' in het fraaie themanummer over deze kerk in de Werinon reeks (nr. 66, februari 2008). Het grote vrijwilligersproject, waarbij het uit de kerk verwijderde kerkzand werd uitgezeefd en het gezeefde materiaal nauwkeurig werd onderzocht, leverde diverse vondstcategorieën op zoals metaal, munten, pijpenkoppen en aardewerk. Over het materiaal bestonden nog enkele openstaande vragen. Twee hiervan zal ik hieronder beantwoorden, namelijk die van de aangetroffen stukjes muurschildering en vooral die van de gevonden vensterglasfragmenten.

Voor wie het herinrichtingsproject van de Willibrordkerk eens wil herbeleven kan nog eens de via internet beschikbare NCRV TV documentaire bekijken.
In deze documentaire is onder meer te zien hoe het zand gezeefd wordt.

Op 18 november 2010 vond er bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed te Amersfoort een zogeheten NOaA lezing plaats. Deze afkorting staat voor 'Nationale Onderzoeks agenda Archeologie'.De lezingen die in dit kader worden gehouden behandelen uiteenlopende onderwerpen. Dit keer ging het onderwerp over het snijvlak van gebouwd erfgoed en archeologie. Interessant genoeg om er een dagje vrij van werk voor te nemen! Een van de lezingen werd gegeven door Albert Reinstra, specialist in middeleeuwse kerkgebouwen. In zijn presentatie werd pijnlijk duidelijk in welk tempo er in geheel Nederland kerken op de schop gaan, nieuwe functies krijgen of worden afgebroken. Naast dat de kerken veelal buiten de subsidievangnetten vallen, gaat mede ten gevolg van tekortschietende wetgeving ten aanzien van bescherming van de kerkgebouwen en de ondergrond veel bouwhistorische en archeologische kennis verloren. Ditzelfde gold voor de ingrepen in de Willibrordkerk. Er bestond geen draagvlak of financieel vangnet voor een gecombineerd bouwhistorisch-archeologisch onderzoek tijdens de restauratie/verbouwing. Gelukkig is wel het zand uitgezeefd en het gezeefde materiaal uitgezocht (door in totaal circa 40 vrijwilligers!), maar de kennis die dit heeft opgeleverd is natuurlijk relatief laag ten opzichte van een professioneel onderzoek. Ook doordat er in de kerk verder geen waarnemingen mochten worden gedaan.

Ten aanzien van de gevonden glasfragmenten kan nu geen nadere context zoals koor, schip of zijbeuk worden aangegeven – ondanks dat het om een al verrommelde laag ging (ook dit is plaatsgebonden). Ditzelfde geldt voor de bouwsporen, gekleurde muurfragmenten en andere vondstcategorieën die zijn aangetroffen.

Voorafgaand aan mijn komst had ik afgesproken met zowel de heer Reinstra als met Jan van Doesburg, een ervaren archeoloog die ervaring heeft met oud vensterglas uit kerken. Beiden hebben meegekeken in de doos met glasfragmenten die ik heb kunnen lenen van de Historische Kring. In overleg zal nog worden bekeken of delen van al het vondstmateriaal uit de Willibrordkerk wellicht beter ondergebracht kan worden in het provinciaal archeologisch archief te Haarlem.

Fragmenten van een muurschildering.

Muurschildering

Bijzonder waren de enkele stukjes beschilderd pleisterwerk die uit het zeefproject tevoorschijn kwamen. Naast algemeen wit betreft dit de kleuren grijs, zwart en omber (soort okergeel), (zie foto). Mogelijk betreffen deze stukjes van voor de reformatie, toen het meer gebruikelijk was om de binnenzijde van de kerk te voorzien van diverse (aardetint) kleuren. Veel informatie blijkt hierover niet voorhanden en ook de onderzoekers bij de Rijksdienst konden geen nadere informatie verschaffen. Wel kon worden gezien dat het stukje met de grijze kleur boven enkele andere laagjes was aangebracht, waaruit kan worden geconcludeerd dat dit een iets jonger stukje zal zijn.

Vensterglas

Allereerst iets over het fabricageproces van (middeleeuws) glas.

Het eerste vensterglas is geïntroduceerd door de Romeinen, maar ook na die tijd bleef dit een luxe product. De eerste middeleeuwse ramen waren niet groot van omvang en het glas in deze ramen bestond uit kleine delen glas die gevat waren in lood. Men was in die tijd nog niet in staat om groter vlakglas te produceren. Het glas werd geblazen en rondgeslingerd tot ronde schijven van ruim een meter in doorsnede. Aan de rand waren deze dun en in het midden wat dikker. Deze schijven sneed men dan vervolgens in een ronde vorm of in een ruitvorm (zoals het welbekende rose-witte spekje). Een tweede techniek bestond uit het blazen van heet glas in bolvorm, die vervolgens tot een cilindervorm werd opgerekt. De uiteinden werden dan afgeknipt en overlangs ingekerfd. In de oven barstte deze cilinder open, waarna de plaat vlak gestreken werd en kon stollen om verder versneden. te worden.

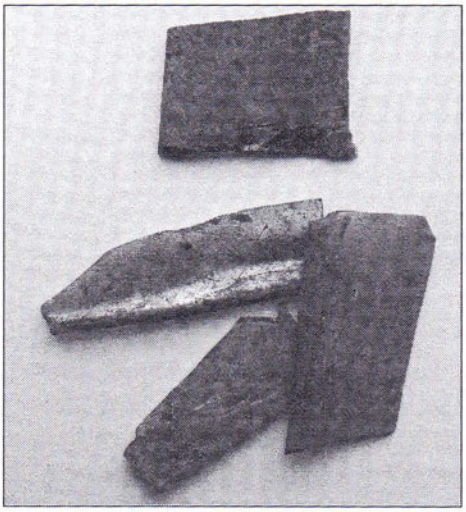

Kenmerken van glasvondsten.

Verder is informatie over kerkvensterglas schaars voorhanden. Slechts in een enkele publicatie wordt hierover wat geschreven, maar een determinatieboekje of iets dergelijks is niet voor handen. Hierdoor zijn we niet in staat om te bepalen waar precies het glas is geproduceerd of in welke eeuw men welke kleur en welk type glas (qua dikte) had. Zie voor meer informatie over glasfabricage en gebrandschilderd glas de bronnen aan het eind van dit artikel.

Een storende fout in het themanummer over de Willibrordkerk (nr. 66, blz. 21) wil ik hierbij rechtzetten. Voor vensterglas geldt: hoe ouder hoe dikker (en niet: hoe ouder hoe dunner). Bij de Rijksdienst was men vanzelfsprekend geïnteresseerd in de dikste stukjes.

Bevindingen

1. Enkele honderden glasfragmenten zijn uitgezeefd en verzameld.
2. De aangetroffen loodfragmenten waarin het glas heeft gezeten zijn helaas bij het onderzoek weggegooid. Jammer, omdat blijkt dat aan de hand van de vorm van deze loden stripjes veel gezegd kan worden, bijvoorbeeld ten aanzien van de datering.
2. De aangetroffen glasfragmenten varieerden van vrij dik tot zeer dun en waren in veel verschillende kleurtinten - overwegend wit en groen.
3. Veel glasfragmenten waren geïriseerd (oxidatielaagje op het glas).
3. Er is geen gebrandschilderd glas aangetroffen.
4. De oudste glasfragmenten dateren uit de 16e eeuw (op z'n vroegst), het merendeel is van jonger datum, vermoedelijk zelfs nog 20e eeuw. Dit komt overeen met de verwachtingen aangezien alleen het bovenste deel van het kerkzand is afgegraven (tot circa 40 cm).
5. Het glas kon worden onderzocht en onderscheiden op diverse kenmerken, die ook allen zijn aangetroffen (zie foto):
- dikte (zie hierboven)
- kleur (zie hierboven)
- ruitvorm (te zien aan de hoekfragmenten)
- opstaande ronde randfragmenten (deze vormen de buitenrand van de ronde glasschijven (zie ook hierboven over de productie van glas).
- 'geknabbelde randjes', bewerkt/ingekort (bewerkt met een tang) om pasklaar te maken in de loden frames.
- randstukjes met daarop zichtbaar de breedte van het lood waarin het glas heeft gezeten (deze is in een afdruk op het glas zichtbaar).
6. Geen nadere informatie is bekend geworden over de productieplaatsen van het vensterglas.
7. Geen nadere informatie is bekend geworden over welke kleur ramen de Willibrordkerk in welke eeuw precies had. Wel is bekend dat de volledig transparante en dunne stukjes glas het meest recent zijn.
8. Tussen het vensterglas zijn een hoeveelheid andere glasvondsten gedaan. Deze bestaan vooral uit stukken afkomstig van drinkglazen en flessen (zie foto). De datering hiervan komt overeen met het aardewerk dat is uitgezeefd; voornamelijk 18e eeuws.

9. Duidelijk is geworden dat zelfs aan onbeduidend lijkende fragmenten glas in lood, interessante gegevens ontleend kunnen worden. Voor eventueel toekomstig onderzoek (in de Willibrordkerk of elders) daarom zeker een punt van aandacht.

Restcategorie diverse glasvondsten, voornamelijk glazen en flesjes.

Tot slot werd nog opheldering gegeven over de opvallend blauwe glasbrokken, die waren aangetroffen op het bouwterrein van Venenburg, deze bleken subrecent te zijn, restanten van glasfabricage uit de 18e-20e eeuw. Afval dus dat van elders afkomstig moet zijn.

Met dank aan Albert Reinstra en Jan van Doesburg.

De foto's in dit artikel zijn in kleur te zien op de website van de HKN.

Algemene bronnen

Janse, H., Kleur in Hollandse kerkinterieurs, Bulletin Oude Hollandse Kerken 4 1977, 63-76.

Janse, H., Middeleeuws gebrandschilderd glas in Groninger kerken, Groninger kerken nr. 2, juni 1991, 49-54.

Ruige, K.I., Geloof in Glas. Over de oudste middeleeuwse fragmenten vensterglas van Nederland in Hoorn op Terschelling, Friese Pers, Leeuwarden 2003.

http://www.joostdevree.nl/bouwkunde2/jpgg/glas_2_vensterglas_2005_www_cultureelerfgoed_nl.pdf

http://nl.wikipedia.org/wiki/Gebrandschilderd_glas#Overzicht_Glas_vervaardigd_voor_1800

HET LOT VAN VOETVOLK DOOR DE EEUWEN HEEN

Gerard Baar

De titel spruit niet voort uit het almaar toenemend aantal hardlopers. Met die ontwikkeling is niets mis, omdat het in de meeste gevallen een gezonde, levensverlengende bezigheid is. Hardlopers zijn geen doodlopers meer. Het gros van de werkenden oefent een beroep of baan uit waarbij ze lichamelijk veel minder energie gebruiken dan hun opa's nodig hadden om het nageslacht in leven te houden. Om van oma's maar niet te spreken, die maakten hun meters binnenshuis of op het erf. Wanneer je aan opa's een p toevoegt, krijg je oppas. Een deel van hen oefent dat meestal onbezoldigde beroep uit, waarbij je er van uit kunt gaan dat het er vredig aan toegaat. Het komt denk ik weinig voor dat een opa struikelt tijdens het oorlogje spelen met zijn kleinzoon, daar past hij wel voor op.

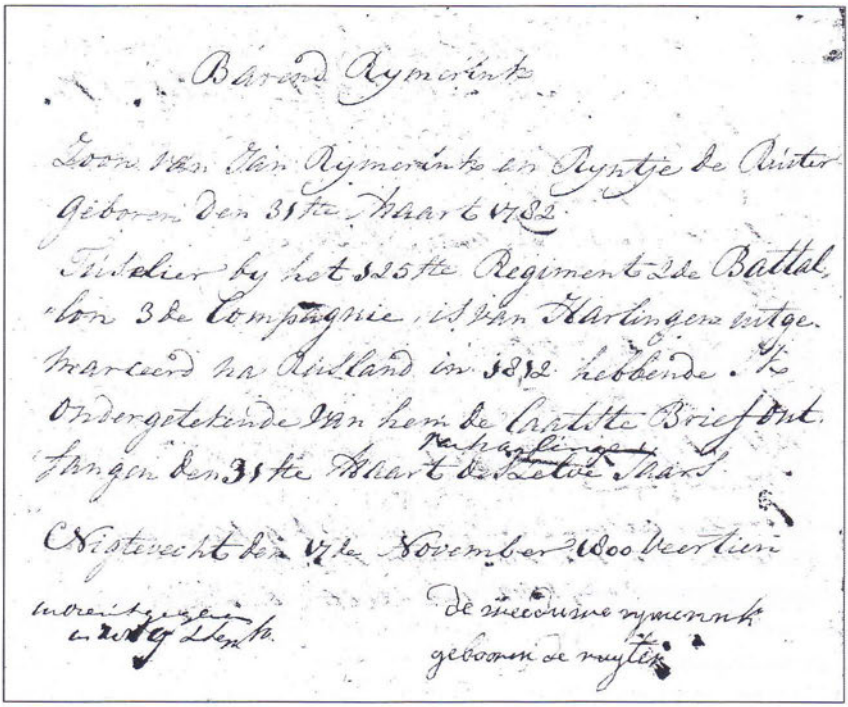
Barend Rymerink

Zoon van Jan Rymerink en Rijntje de Ruiter
geboren den 31ste Maart 1782.
Tiddelier by het 25ste Regiment 2de Battal.
van 3de Compagnie, is van Harlingen uitgemarcheerd na Zeeland in 1882 hebbende.
Ondergeteekende Wm heem de Laatste Brief ontfangen den 31ste Maart de Laatste Maal
Nijstevecht den 17de November 1800 Veertien
de moeder van Barend Rymerink
geboren de Ruiter

Brief van de moeder van Barend aan burgemeester Schottelink.

Tot aan de Franse Revolutie (1789) ronselden koningen, hertogen en wat dies meer zei, avonturiers voor hun huurlegers. De Franse Republiek voerde in 1793 noodgedwongen de dienstplicht in, om zich te kunnen verdedigen tegen de aanvallen van buitenaf die als doel hadden het ancien regime (de macht van de adel) te herstellen. In 1795 kon een ongeregeld slechtgekleed Frans leger zonder een schot te lossen zomaar over het ijs de Bataafsche Republiek binnenlopen en haar voor de daaropvolgende 18 jaar tot 'vazalstaat' maken. Van het betalen voor onderdak en eten was al die tijd geen sprake. De toestand in Europa bood Frankrijk die gelegenheid, omdat coalities door opeenvolgende nederlagen uit elkaar gevallen waren.
Generaal Napoleon Bonaparte maakte furore. Hij bezat het talent onervaren troepen zo te kunnen sturen dat hij er de ene overwinning na de andere mee behaalde. In 1796 bracht hij het tot bevelhebber van het Franse Italië-leger, waarmee hij prompt heel Noord-Italië veroverde.
Mensenlevens telden voor Napoleon niet, dat had hij tijdens de revolutie wel geleerd. Bij al zijn gevechtshandelingen verloor hij in zo'n twintig jaar gemiddeld 50.000 soldaten per jaar. Er stonden legio op carrière beluste Fransen te trappelen om de leeggevallen plaatsen op te vullen. Ze schoven het risico om te sneuvelen naar de achtergrond, gedreven door de zucht naar promotie en de te verwachten buit. Napoleon en soldij waren twee heel verschillende begrippen. Zijn kracht lag in het snel verplaatsen van minilegers die uit zo'n 30.000 man bestonden en die hij bijna tegelijk op een bepaalde plaats liet aankomen. Onderweg moesten zijn soldaten zichzelf in leven houden en het voetvolk 50 kilometer per dag afleggen. Een hard bestaan, vooral voor marcheerders tegen wil en dank.

Dat hebben jongemannen onder de 1,7 miljoen inwoners van het op 9 juli 1810 opgeheven en bij Frankrijk ingelijfde Koninkrijk Holland, aan den lijve ondervonden. Die inlijving zou uiteindelijk meer dan drie jaar duren, tot een paar maanden na de Volkerenslag bij Leipzig (1813). Ze was het gevolg van het feit dat Koning Lodewijk Napoleon volgens zijn broer veel te weinig gehoor gaf aan de eisen die hij als keizer stelde. Bonaparte wilde meer soldaten, zodat hij om te beginnen het leger van het Koninkrijk Holland opnam in het Franse leger. In oktober 1810 voerde hij de conscriptie (dienstplicht) in. Dat hield in dat een jongeman van tussen de 20 en de 25 jaar door het lot in het Franse leger terecht kon komen, mits hij de keuring doorstond. De kans dat hij nooit terugkeerde zat er dik in. Wanneer hij bij een veldslag omgekomen was, kwam het thuisfront nooit te weten waar hij begraven lag.

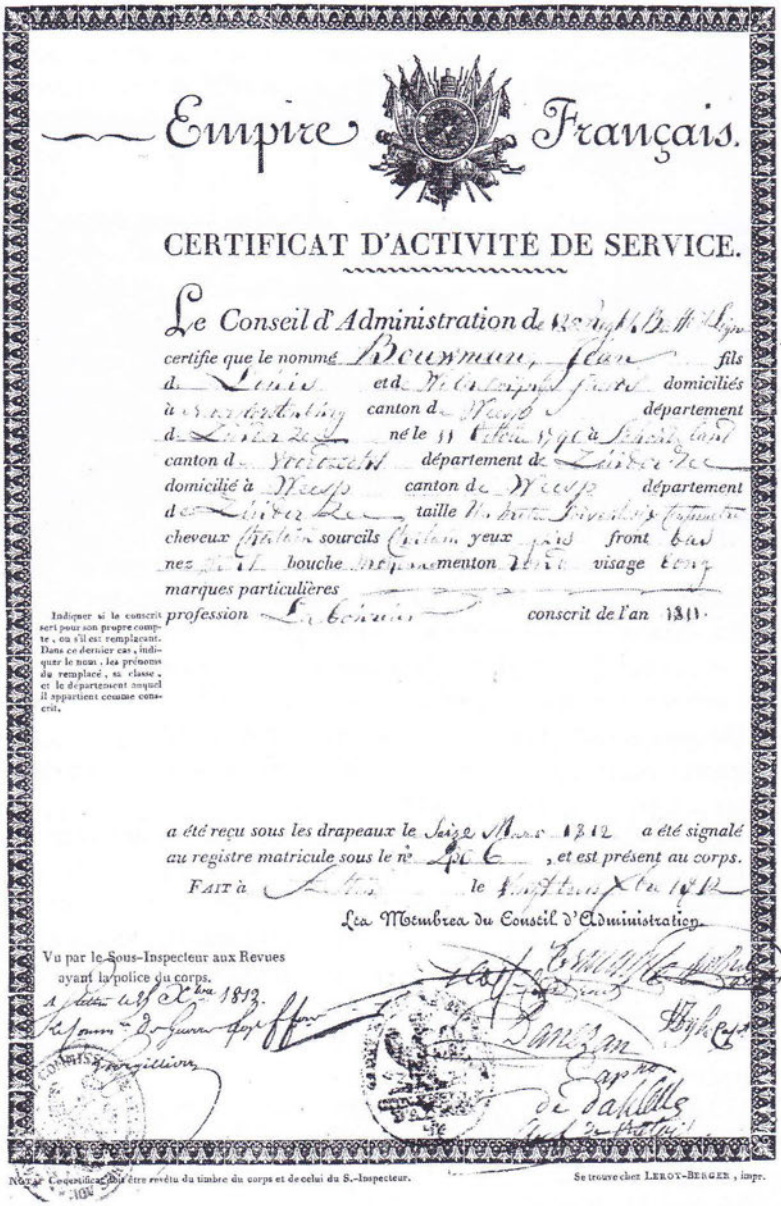

Empire Français.

CERTIFICAT D'ACTIVITÉ DE SERVICE.

Le Conseil d'Administration de [illegible]

certifie que le nommé Bouwman, Jean fils

de [illegible] et de [illegible] domiciliés

à [illegible] canton de [illegible] département

de [illegible] né le [illegible] à [illegible]

canton de [illegible] département de [illegible]

domicilié à [illegible] canton de [illegible] département

de [illegible] taille [illegible] cheveux [illegible] sourcils [illegible] yeux [illegible] front [illegible]

nez [illegible] bouche [illegible] menton [illegible] visage [illegible]

marques particulières

Indiquer si le conscrit sert pour son propre compte, ou s'il est remplaçant. Dans ce dernier cas, indiquer le nom, les prénoms du remplacé, sa classe, et le département auquel il appartient comme conscrit.

profession [illegible] conscrit de l'an 1811.

a été reçu sous les drapeaux le Seize Mars 1812 a été signalé

au registre matricule sous le n° [illegible], et est présent au corps.

Fait à [illegible] le [illegible]

Les Membres du Conseil d'Administration.

Vu par le Sous-Inspecteur aux Revues

ayant la police du corps.

[illegible]

Nota. Ce certificat doit être revêtu du timbre du corps et de celui du S.-Inspecteur.

Se trouve chez LEROY-BERGER, impr.

Bewijs dat Jean Bouwman in actieve dienst van Napoleon was.

Het Napoleontische leger registreerde de gesneuvelden niet. Ze stuurde alleen bericht naar de familie als een soldaat aan zijn verwondingen in een hospitaal was overleden. In 1811 kreeg Napoleon 10.000 lotelingen onder zijn gezag door de conscriptie met terugwerkende kracht vanaf het jaar 1808 te laten beginnen.

Dit leidde tot vèrstrekkende gevolgen, die nog jaren in veel families zouden doorwerken. Onze toenmalige gemeente (Nederhorst den Berg en Nigtevecht), die onder het Canton Weesp van het Departement Zuiderzee viel, moest per jaar vijftien lotelingen leveren.
Er is alleen één vrijwilliger bekend die te voet richting Rusland is gegaan. Hij heette Barend Reijmerink, geboren 31 maart 1782 in Nigtevecht. In het oud-archief van Nederhorst den Berg zit een briefje met de tekst: "niets meer gehoord na 1812, vanuit Harlingen na Rusland marcheert".
Hennerique Hogenbirk vertrok 29 februari 1812 uit Amsterdam met een bataljon van de Garde Imperial eveneens als vrijwilliger met bestemming onbekend. Henry Brinkers (opgeroepen in 1811 onder nummer 63), zoon van Willem Brinkers (71 jaar en geboren in 1739 te Goor) heeft geluk, hij is ingeloot maar moet zijn oude vader verzorgen.
Van de ongeveer 15000 Hollanders die aan de mislukte veldtocht naar Rusland hebben deelgenomen keerden er maar zo'n 500 terug. Over het lot van de Bergers is niets bekend. De meesten waren zonder protest naar hun opkomstadres gelopen of gevaren, er zat weinig anders op. Een brief naar huis schrijven kon lang niet iedereen.
In oktober 1812 eisten de Fransen nog eens 520 lotelingen op van Amsterdam en de acht andere cantons van het Departement Zuiderzee. Een daarvan was Gerrit de Reuver, boerenknecht in het canton Loenen, maar geboren in Schalkwijk. Zijn ouders waren overleden. Hij moest zich 8 november melden in de Hollandsche Caserne bij de Utrechtse Poort voor de actieve dienst. Als hij in de Volkerenslag van Leipzig (16-19 okt 1913) meegevochten zou hebben, heeft hij het in ieder geval overleefd. Hij stierf 30 december 1855 thuis in Loenen.
Eind 1813 keerde de zoon van stadhouder Willem V terug uit Engeland om als Koning Willem 1 verder te regeren. In totaal had de Franse Tijd aan ongeveer 22000 Nederlandse soldaten het leven gekost. Het leven ging door. De slag bij Waterloo in 1815 betekende het definitieve einde van Napoleon.

Mobilisatie 1939 voor het gesticht 'de Voorzienigheid'.

Lotelingen bleven bestaan getuige het zakboekje van de milicien Johannes Daniël Boelhouwer, afgegeven op 13 mei 1886. Hierin staat vermeld dat hij uit Nederhorst den Berg komt en gelegerd is bij het 7e Regiment Infanterie, 5e bataljon, Letter U, 3e Compagnie te Naarden. Ik zou bij die opsomming al gelijk de weg kwijt zijn. Maar goed, na 11 cent per dag verdiend te hebben, zwaaide hij op 30 april 1887 af. In oktober 1890 moest hij veertien dagen op herhaling, daarna gaat hij pas écht met onbepaald verlof. Op het laatste blad van het zakboekje staat: "Bij oproeping der militie met spoed binnen Twaalf (12) uren te Naarden. Reisroute; Marcheeren. Verder bruikbaar schoeisel aantrekken en geen afscheid nemen". Het Nederlandse leger had groot vertrouwen in eigen kunnen, getuige de volgende raadgeving: "Mocht de vijand al hoofdwegen bezet houden dan is het zaak via binnenwegen toch het garnizoen zien te bereiken. Het voetvolk kan zich overtuigd houden dat de Nederlandse troepen reeds in aantocht zijn om deze patrouilles terug te drijven". Boelhouwer zou hebben moeten kruipen en zwemmen om vanuit Nederhorst den Berg ongezien bij zijn onderdeel te

kunnen komen. Bij de Goog zag hij waarschijnlijk de Zuiderzeedijk al liggen.

Voor de mobilisatie van 1914 kon hij niet meer opgeroepen worden. De dienstplicht was inmiddels algemeen. De goedgekeurden echter wachtte een paar jaar verveling, doordat Nederland haar neutraliteit handhaafde.
In 1939 lag het allemaal heel anders. Niemand wist wat hem te wachten stond. Na een korte strijd in de meidagen van 1940 capituleerde het Nederlandse leger. Het oorlogskerkhof op de Grebbeberg is daarvan de stille getuige. De meeste door de Duitsers gevangen genomen soldaten herkregen snel hun vrijheid.

Op patrouille in de kampong. Nederlands Indië. Sumatra.

Net na de oorlog klonk de kreet: Índië verloren, rampspoed geboren. Voor het behoud van Indië zijn van 1946 tot 1949 in totaal 300.000 militairen overgevaren, waarvan er 6000 gesneuveld of verongelukt zijn.
Die confrontatie ging de geschiedenis in onder de noemer 'Politionele Akties'. Nederhorst den Berg betreurde één slachtoffer, Cor van Mer verdronk, tijdens een patrouille, in een rivier.

Een paar Bergers, onder wie jongens van Strijbis, zijn nooit naar Nederland teruggekeerd. De regering liet het voorkomen dat de economische situatie slecht was en bood afzwaaiende soldaten een enkele reis naar Australië of Nieuw Zeeland aan. Zij maakten van het aanbod gebruik. Een paar duizend beroepsmilitairen van het KNIL tekenden voor deelname aan de Koreaanse Oorlog, die duurde van 1950 tot 1953.
Onlangs interviewde ik ene Cor de Weger, die als achtjarige in de zomer van 1943 zes weken bij de familie Van der Vliet verbleef om aan te sterken. Hun boerderij stond een paar honderd meter achter het eveneens gesloopte Rode Dorp. Hij was daar door veel en lekker eten hersteld van de naweeën van difterie. Het avontuur in Den Berg zou het Haagse stadsjongetje bijna fataal geworden zijn. Na drie keer kopje onder in de Reevaart gegaan te zijn, had een van de Van der Vlietjes gelukkig in de gaten dat hij niet kon zwemmen. Deze trok hem er aan de haren uit. Hij zei dat hij dankzij dat aansterken de oorlog overleefd had, hoewel het ook anders af had kunnen lopen omdat ze dichtbij een V 2 lanceerinstallatie woonden. Zijn vader overleed toen hij elf was. Op 16 jarige leeftijd ging hij bij de marine en kwam aan boord van de Jan Evertsen. Toen ze eind 1952 in Singapore voor anker lagen, eisten de Amerikanen het fregat op van de Nederlandse rege-ring. De bemanning kon kiezen, naar huis of mee naar Korea. Hij koos voor het laatste, ook omdat hij niet besefte wat er in de wereld gaande was. Een jaar lang moest hun schip aan de kust soldaten met de meest vreselijke verwondingen oppikken. Het luchtafweergeschut aan boord was geen overbodige luxe!

Een omgebouwd passagiersschip voor troepenvervoer naar Nieuw Guinea, 1960-1962.

Tussen 1960 en 1962 zond Nederland voor de laatste keer dienstplichtigen verplicht op oorlogspad omdat Indonesië ons enig overgebleven bezit in Azië opeiste: Nieuw Guinea. De directe aanleiding was dat de Indonesiërs daar steeds meer infiltranten aan land brachten. Passagiersschepen vervoerden in anderhalf jaar tijd aardig wat jongens naar dat immens grote eiland. Deze koloniale oorlog telde 35 gesneuvelden. Als Amerika onze regering niet teruggefloten had, zouden het er meer geweest zijn. Achteraf bekeken, zou ik deel uitgemaakt kunnen hebben van de laatste lichting die naar Nieuw Guinea gestuurd werd, als het leger mij gewild had. Ik ben precies driekwart dag onder de krijgstucht geweest. De keuringsarts kreeg in de gaten dat ik zonder bril de vijand niet kon zien. Ik had mij wel goed voorbereid en de bladzijde van degene die voor mij in de rij stond uit het hoofd geleerd, maar toen het mijn beurt was sloeg hij het blad om. Ik vond in de Amsterdamse Sarphatistraat (daar stond het keuringsgebouw) mijn Waterloo.

In het Veenmuseum te Vinkeveen raakte ik aan de praat met een man uit Wilnis die een jaar ouder is dan ik. Hij moest in 1961 vóór zijn nummer opkomen in een van de Apeldoornse kazernes. Op een dag stonden ze met vier groepen van 300 man op appèl. De kolonel sprak ze toe:" Ik heb hier vier briefjes met de letters A B C en D, voor elke groep een letter. A staat vanuit mijn gezichtspunt links. Ik pik iemand tussen jullie uit om een van deze vier papiertjes te pakken. De groep die met zijn letter op dat papiertje staat gaat naar Nieuw Guinea". De naar voren geroepen jongen trok B. Mijn verteller stond bij C. in de houding. Toen vond hij dat hij pech had gehad, nu denkt hij er anders over.
Hoe ben ik nou op het idee gekomen om de krijgsmacht door de eeuwen heen eens bij de hoorns te vatten? Door het lot, omdat het gesprek met Cor de Weger plaatsvond op de dag dat weergod Krol een gevoelstemperatuur van –17°C aangaf. Dat kwam in de buurt van de barre kou die Napoleons' troepen overviel tijdens de terugkeer van de fatale veldtocht naar Rusland.

VERKRIJGBAAR BIJ DE HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Themanummers van WERINON:
Van blekerij tot wasindustrie (1992) € 2,50
Onderwijs in Nederhorst den Berg (1994) € 2,50
Petersburg. Een verdwenen buitenplaats (1996) € 10,00
Nederhorst den Berg Speciaal (2001) € 10,00
Religieus Erfgoed. Geloven in monumenten (2005) € 10,00
De Willibrordkerk door de eeuwen heen (2008) € 10,00
Historische Canon van Nederhorst den Berg (2009) € 12,50

Kwartaalblad WERINON:
Losse nummers (indien voorradig) € 1,25

Boeken:
Nederhorst den Berg tijdens de oorlog. Willy van Deutekom e.a. (1986) € 5,00
Om het vriespunt. 100 Jaar IJsclub Nederhorst den Berg 1902-2002. Jan Baar. (2002) € 5,00
Warinschool – 1881-1981. Honderd jaar Christelijk Onderwijs te Nederhorst den Berg (1981) € 2,50
Nederhorst den Berg (1993) – Tussen Vecht en Eem € 7,00
De Brug. Een eeuw wijzer (1999) € 1,50
Het gemeentehuis van Nederhorst den Berg. W.J. v. Deutekom/J. Jansen. (1984) € 1,25

DVD:
Nederhorst den Berg anno 2001 € 10,00
Nederhorst den Berg 1965 € 10,00
Nederhorst den Berg door de jaren heen € 10,00
De Willibrordkerk in ere hersteld € 10,00

Streekarchief Gooi en Vechtstreek (SAGV)
Bezoekadres: Oude Enghweg 23, Hilversum.
Openingstijden: maandag 9.00 uur-13.00 uur
en dinsdag t/m vrijdag 9.00 uur-17.00 uur.
Informatie: telefoon 035-6292646 en www.gooienvechthistorisch.nl

Nederhorst
den
Berg
Historische Kring